

Comuniști în închisoarea de la Ocnele Mari (1918-1938)

Sorin Oane*

Keywords: *the jail of Ocnele Mari, Mihail Gheorghiu-Bujor, the Tatar-Bunar's uprising, Iustin Batișcev, Bolshevik terrorists in Bessarabia during the Interwar period, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica.*

Abstract: Communists in prison from Ocnele Mari (1918-1938). *During the interwar period, the prison from Ocnele Mari was famous for various reasons: the prisoners brought here (for instance the nine leaders of the Rebellion from Tatar-Bunar in 1924, Mihail Gheorghiu-Bujor, the first political prisoner from the interwar period, Gheorghiu-Dej and Chivu Stoica - future leaders of the communist Romania, and others), due to the hard work the convicts had to do - basically an extermination programme - and due to the interesting stories which happened here and that can explain many blank pages from the unlawful period of the Communist Party in Romania. The article contains many striking documents about a prison which no longer exists, along with its lost archive.*

Cuvinte-cheie: *închisoarea de la Ocnele Mari, Mihail Gheorghiu-Bujor, revolta de la Tatar-Bunar, Iustin Batișcev, teroriștii bolșevici din Basarabia interbelică, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica.*

Rezumat: Comuniști în închisoarea de la Ocnele Mari (1918-1938). *În perioada interbelică, închisoarea de la Ocnele Mari a fost renumită pentru diverse motive: prizonierii aduși aici (de exemplu, cei nouă lideri ai Rebeliunii de la Tatar-Bunar din 1924, Mihail Gheorghiu-Bujor, primul prizonier politic din perioada interbelică, Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica - viitori lideri ai României comuniste, și alții), din cauza muncii asidue pe care condamnații o prestau - de fapt un program de exterminare - și datorită poveștilor interesante care s-au întâmplat aici și care pot explica multe pagini goale din perioada ilegală a Partidului Comunist din România. Articolul conține mai multe documente uimitoare despre o închisoare care nu mai există, împreună cu arhiva sa pierdută.*

Închisoarea de la Ocnele Mari era situată la circa 6 km de Râmnicu Vâlcea. A fost înființată în 1838. Intrarea în perimetrul închisorii avea loc printr-o poartă numită Turnul Alb. Închisoarea era, de fapt, o clădire în formă de U. Pe cele două laturi erau două corpuri de clădire, de 60 m lungime și 30 lățime, cu 12 „saloane”, câte 3 pe nivel, pe două niveluri. În spate, cele două corpuri erau unite printr-un culoar. Ferestrele camerelor de detenție erau orientate către curtea închisorii. În colțurile fiecărei camere (de 12-14 m fiecare) erau dispuse 4 priciuri (paturi de lemn) etajate, cu capacitatea de 20-50 de oameni. Închisoarea putea cuprinde circa 400-500 de deținuți. Priciurile erau acoperite cu rogojini. Fără saltele, fără perini, cu pături rupte și jengoase, cu tinete insuportabile ca miros, cu aer de nerespirat. Pentru încălzire, pe timpul iernii, erau sobe cu lemne.

Feluri de deținuți revoluționari

Arhiva penitenciarului s-a pierdut în cea mai mare parte. Se știe însă că, de-a lungul timpului, prin închisoarea de la Ocnele Mari s-au perindat deținuți de toate

categoriile: condamnați pe viață - care își ispășeau pedeapsa lucrând în salină -, cei de drept comun, politici, dezertori etc. În perioada interbelică, închisoarea a fost însă celebră din cauza a trei feluri de deținuți care au fost închiși aici:

- agenții sovietici, din războiul terorist (nedeclarat) din Basarabia anilor 1918-1940;

- comuniștii de marcă autohtoni precum: Mihail Gheorghiu-Bujor (1920), Gheorghe Gheorghiu-Dej (1935-1936) și Chivu Stoica (1935-1936)¹. Spunem de marcă, deoarece ultimii doi vor deveni, ulterior, șefi ai statului român !

- sindicaliștii socialiști.

Să îi luam la rând:

1) Agenții teroriști bolșevici. În perioada anilor 1918-1940, Rusia sovietică (din 1922 Uniunea Sovietică) a dus în spațiul pruto-nistean un război terorist (nedeclarat) al cărui scop a fost, pe de-o parte – înfricoșarea populației, iar pe de alta – destabilizarea și paralizarea activității administrației românești. Până în 1936, urmare a ambuscadelor, asasinatelor și raidurilor comandourilor ruso/sovietice, în Basarabia au fost omorâți 3.342 militari (inclusiv: 886 grăniceri, 1259 soldați din jandarmerie și 1197 polițiști)². Rusia sovietică recurge acum la grupuri înarmate pregătite pe teritoriul ei, urmărind să desfășoare cu ajutorul agenților comuniști locali mișcări de secesiune în sud-estul Moldovei. Permanent, în Basarabia, Siguranța statului descoperea și aresta nuclee teroriste care depozitau arme și împărțeau materiale de propagandă bolșevică. După calculul subsecretarului de stat de la Ministerul de Interne de atunci (1922-1928), Gheorghe Tătărescu, în perioada 1919-1924 au fost descoperite 118 filiale teroriste și efectuate 3.002 de arestări!. Odată la câteva zile se producea câte un incident în care erau implicați agenții bolșevici. Aceștia omorau oameni, aruncau în aer poduri și alte obiective, jefuiau, provocau deraieri de trenuri, atacau pichetele de grăniceri sau patrulele românești. Ciocnirile la graniță cu teroriștii ce încercau să treacă Nistrul deveniseră ceva obișnuit. În grupuri de 15-30, uneori mai mulți, treceau înarmați cu pistoale, grenade, explozivi și chiar cu mitraliere. Deseori se dădeau adevărate lupte de durată variabilă, până la câteva zile, între grănicerii, jandarmii români sau chiar unități ale armatei cu aceste bande. Urmărind catagrafia deținuților de la penitenciarul Ocnele Mari, atât cât poate ea fi reconstituită acum, vedem că închisoarea a preluat mulți dintre teroriștii bolșevici ai acestor ani. Se pot distinge ușor câteva „etape” în evoluția acestei situații:

- **Începutul anilor '20.** În acești ani, la închisoarea de la Ocnele Mari întâlnim, aproape cu aceeași sentință, „crimă contra siguranței statului și omor” (eventual „rebeliune”) nume precum: Diancu Tudoreff, Vașincu Grațian, Artenie Mefodie, Toader Buzilă, Gheorghe Mitroșin, Vasile Iakovenko, Timoftei

* dr. **Sorin Oane**, profesor, Colegiul Național Alexandru Lahovari, Rm- Vâlcea, e-mail: sorinoane@yahoo.com.

¹ Tamaș 1994, p. 77.

² Veaceslav Stavila, „Războiul terorist rus/sovietic din Basarabia anilor 1918-1940”, în blogul personal al dr. Veaceslav Stavila, numit *Jurnalul istoricului de veghe*, <http://blog.nistru-prut.info/?p=373>.

Panchevici, Iosif Maly, Ivan Prediuș, Gheorghe Beu, Efstafei Bezverkin, Leonida Ștefan Galagiu, Sava Gh. Harabagiu, Petre Ivan Radu, Gheorghe Necula Avram, Gheorghe Spiru Gulaxis, Anton Panchevici, V. Rubleac, Vladimir Berevski, Mihai Cihovschi, Procopie Bobic, Dumitru Simion Pomăzaru, Iacob Tiron, Petre Cimpoeșu, Gheorghe Simion Mahomed, Alex Melnic, Iacob Tiron, Ivan Soloviov, Gheorghe Tracenko, Nicolae Bădilă, Edgar Diogenide, Vasile Iancovescu, Marin Alexandru Huțu, Andrei Păpuș, Ilie Grosulescu, Dumitru Grecu, Niculae Casian, Gheorghe Macra, Ion Toaciuc, Eremia Alexievici etc³. Toți aceștia fac parte din categoria agenților sovietici care au încercat destabilizarea României Mari, după 1918.

■ **Cei nouă de la Tatar-Bunar (1924).** Partidul Comunist a fost interzis în România la 28 iulie 1924. La nici doua luni, în localitatea Tatar-Bunar, din Basarabia, izbucnește o “revoluție” comunistă pusă la cale de către Moscova. Este, cu siguranță, cea mai mare acțiune subversivă bolșevică organizată împotriva României. Moscova pretexta că țărani sunt nemulțumiți de politica agrară a guvernului român. Într-un manifest lansat de P.C.R., aruncat dintr-un tren la 24 decembrie 1924, în dreptul stației Stolniceni (Argeș), se spunea: *Burghezia română nu este în stare să scape de criza ce a urmat războiului mondial. Ea aruncă toată greutatea acestei crize pe umerii muncitorilor și țăranilor... În momentul acesta țăranii basarabeni, care au suferit și mai mult de pe urma proastei recolte din anul acesta, s-au răsculat, înarmați cu coase, topoare și arme împotriva stăpânirii oligarhiei române. Răsculații au proclamat la Tatar-Bunar, în Nicolaevca, Galilești, Nerusenii și Popesci, Republica Socialistă Sovietică și au făcut apel la toată muncitorimea din țară să-i sprijine în lupta începută.* Manifestul se încheia însă cu îndemnul la autodeterminare a celor din Basarabia, Bucovina, Dobrogea și Transilvania⁴. În timpul desfășurării Conferinței româno-sovietice de la Viena (martie-aprilie 1924), în vederea reluării relațiilor diplomatice dintre cele două țări, agenții sovietici din sudul Basarabiei au demarat o propagandă largă în favoarea organizării unui plebiscit în Basarabia, prin care populația locală să se exprime „pro” sau „contra” actului unirii Basarabiei cu România, din 27 martie 1918. Conducător al acțiunii a fost Andrei Kulșnikov (zis Nenin). El a fost ajutat de Nikita Lisavoi, Iustin Batișcenko și Iustin Batișcev. Dar, primul incident al rebeliunii bolșevice a avut loc la 11 septembrie 1924, în localitatea Nicolaevca din sudul Basarabiei, ocupată de către oamenii unui anume Ivan Bejan, zis Kolțov. Nenin a ocupat apoi Tatar-Bunarul, un târg de vreo 10.000 de locuitori. „Revoluționarii” răspândiți prin comune, înarmați și având la dâșii drapele roșii, strigau locuitorilor că este revoluție și că Basarabia s-a proclamat republică moldovenească sovietică. Rebeliunea a degenerat treptat în jafuri, tâlhării și omoruri. La 19 septembrie, după trei zile de lupte între rebeli și forțele de ordine, în care au murit până la 3000 de rebeli, autoritățile române au pus capăt puciului bolșevic, arestând circa 1600 de persoane. Au fost judecate doar 489 de persoane,

³ Direcția Județeană Vâlcea a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.V.A.N.), fond personal Sorin Oane, dosarul „Mișcarea muncitorească 1919-1943”, np. (a se vedea capitolul Penitenciarul Ocnele Mari, anii 1919-1923).

⁴ D.J.V.A.N., fond personal Sorin Oane, dosarul „Mișcarea muncitorească 1919-1943”, np (este o copie după un document aflat în fondul Prefectura județului Argeș, dos. 53 /1925)

de unde și denumirea de *procesul celor 500* (dintre aceștia, doar 9 erau români!). El s-a desfășurat în perioada 24 august-2 decembrie 1925, la Tribunalul Militar al Corpului 3 Armată din București. Prin sentința nr. 1061 din 2 decembrie 1925 au fost condamnate 85 de persoane pentru „crimă de război contra siguranței statului”. 202 inculpați au fost achitați. Iustin Batișcev a primit cea mai severă pedeapsă: muncă silnică pe viață. Procesul a fost însă folosit de URSS în scop propagandistic, o seamă de personalități, între care Romain Rolland, Albert Einstein, George Bernard Shaw sau Thomas Mann luând apărarea răsculaților. Dintre cei 85 de condamnați, 9 au ajuns la Ocnele Mari, mai precis în ziua de 30 noiembrie 1926 (povestea lor la acest penitenciar o vom descoperi puțin mai încolo)⁵. Cei nouă erau toți originari din comuna Tatar-Bunar, județul Cetatea Albă⁶.

- Iustin Batișcev, condamnat, așa cum am spus deja, la muncă silnică pe viață (era cel mai important dintre liderii rebeliunii de la Tatar-Bunar rămăși în viață, căci Nenin, pe punctul de a fi prins, s-a sinucis!);
- Petre Gvezden, condamnat la 10 ani muncă silnică;
- Eremia Alex. Nazarenko, condamnat la 8 ani muncă silnică;
- Terente Sarbinov, condamnat la 5 ani muncă silnică;
- Simion Lesei, condamnat la 5 ani muncă silnică;
- Marin Carpov, condamnat la 5 ani muncă silnică;
- Antonie Tabacioc, condamnat la 5 ani muncă silnică;
- Timofei Iacob Galicenکو, condamnat la 5 ani muncă silnică;
- Chirilă Nazarenko, condamnat la 5 ani muncă silnică.

■ **Teroriștii bolșevici dintre anii 1931-1933.** Documentele anului 1931 despre penitenciarul Ocnele Mari menționează, în special, trei teroriști: Mihail Snegur (condamnat la 15 ani muncă silnică pentru spionaj), Ignat Salopa (condamnat la muncă silnică pe viață pentru spionaj, dezertare în străinătate în timp de pace, risipire de efecte militare și omor cu voință) și Lavrinte Policarp (condamnat pe viață pentru crimă și tâlhărie). Însă primii doi fuseseră condamnați, în principal, pentru un... „atac cu bombe”!. Nu știm exact despre ce atac este vorba. Trebuie să fie însă în nota celor mai dinainte. Tot pentru anul 1931 mai sunt menționați la penitenciarul din Ocnele Mari o mulțime de alți deținuți politici, de fapt agenți bolșevici: Valerian Bucicov (trădare, dezertare în URSS), Nicolae Mazilevski (spionaj), Mihail Viciuc (trădare, găzduire de spioni), Petre Duschevici (trădare, trecere frauduloasă a frontierei și atentat la liniștea publică), Mihail Prepeliță (trecere frauduloasă a frontierei, spionaj), Ilarion Mardare (spionaj), Iustin Dolghin (înalță trădare), Ion Tigy (înalță trădare), Slavco Popovici (tentativă de crimă și spionaj) și Ioan Covaci (înalță trădare), Luca Jitcov (înalță trădare), Ivan Sferlic (înalță trădare), Sidor Gavrilov (crimă contra siguranței statului și omor), Andrei Grecu (rebeliune, omor, tâlhărie și răpire), Anastasie Mihail (ridicarea armelor contra țării), Simion Halfin (trădare), Kașler Baruch (trădare), Vladimir Colsnic (spionaj), Vladimir Gorduza (trădare și trecere clandestină a frontierei), Grigore Domușciuc (spionaj), Andreas Kostler (spionaj),

⁵ Nicolae Țibrigan, *Operațiunea Tatar-Bunar între propagandă și dezinformare* (http://istoria.md/articol/973/Operațiunea_Tatar_Bunar_intre_propagandă_și_dezinformare).

⁶ D.J.V.A.N., fond personal *Sorin Oane*, dosarul „Mișcarea muncitorească 1919-1943”, np. (a se vedea capitolul Penitenciarul Ocnele Mari, anul 1926, p.1).

Aptula Etom (atentat la siguranța publică, tâlhărie, port ilegal de arme), Gheorghe Mungiovs (spionaj) și Petre Cîlcic (spionaj și trecere clandestină a graniței). Și un fapt inedit. Ultimul deținut pomenit, Petre Cîlcic, face pe 18 mai 1933 o declarație de abjurare a bolșevismului și de fidelitate față de statul român: *Subsemnatul deținut la Penitenciarul Ocnele Mari, Petre D. Cîlcic, condamnat la 6 ani muncă silnică pentru spionaj, declar convingerea mea definitivă în viitor. Renunț definitiv la ideile comunismului și declar că voi servi cu zel statul nostru român în a descoperi organizațiile comuniste de prin satele județelor Tighina și Cahul. Totodată declar că în momentul acesta sunt grav bolnav de stomac și trebuie cât mai curând să fiu trimis la spital*⁷.

■ **Comuniștii români arestați în anii crizei economice (1929-1933).**

Exemplul răzvrătirii bolșevicilor basarabeni s-a păstrat în amintirea penitenciarului Ocnele Mari căci, în iunie 1932, comunistul Ștefan Dobrescu, refuză munca în salină și cere să fie plătit pentru munca ce o face în penitenciar. Fusesse adus aici datorită deselor greve din perioada crizei economice la care participase. Lui Dobrescu i s-au alăturat alți comuniști precum Boris Vîlcev, Kașler Baruch și un anume Mathus. Directorul cere dispersarea lor, fie la Aiud, fie la Suceava, unde existau sisteme celulare stricte. Dobrescu și Vîlcev vor fi duși însă la Doftana. În perioada 1932-1933, la penitenciarul din Ocnele Mari vor fi internați și alți muncitori cu convingeri bolșevice, toți cu acuzația de „comunism”: Nicolae Călinescu, Petre Ghinciu, Ilie Stan Iordan, Grigore Găvăliuc, Petru Chintea, Alexandru Pop, Gheorghe Roșescu, Elefterie Călinescu iar Adolf Rosenfeld și Alexandru Șmilovici pentru „agitație contra siguranței statului”.

2) Deținuții comuniștii de marcă închiși la Ocnele Mari au fost:

■ **Mihail Gheorghiu-Bujor** (1881-1964), jurist de formație, a fost un militant socialist și, apoi, comunist. A fost arestat în anul 1918, pentru că susținea că România Mare era un stat imperialist, creat prin rapt teritorial. A fost eliberat la câteva luni după arestare și a fugit în țara sovietelor, unde, împreună cu un grup de socialiști români de diferite etnii, în frunte cu Cristian Rakovski și Gheorghe Cristescu-Plăpumar, s-a întâlnit cu diferiți fruntași comuniști, chiar și cu Lenin. Așa s-a pus la cale crearea Partidului Comunist din România (nu „Român”, ci „din România”), ca o oficiină a Internaționalei a III-a comuniste. Bujor nu a apucat să participe la crearea P.C.R. pentru că, în 1920, reîntors în țară, a fost arestat și condamnat la închisoare pe viață. A fost considerat, mult timp, cel mai important deținut politic din țară. A fost închis la Ocnele Mari în 1920, până la mutarea sa la Doftana, care se petrece pe 31 decembrie 1920 (devenind primul deținut politic închis aici !). În 1920, pe când se afla la penitenciarul din Ocnele Mari, este ales ca deputat în parlamentul țării, dar mandatul său va fi invalidat. Va fi eliberat în 1934, în urma negocierilor dintre Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov pentru reluarea relațiilor diplomatice dintre cele două țări. Nu se potolește din activitatea subversiv-politică și, în anul 1937, a fost întemnițat din nou, rămânând în închisoare până imediat după actul de la 23 august 1944.

⁷ D.J.V.A.N., fond personal *Sorin Oane*, dosarul „Mișcarea muncitorească 1919-1943”, np. (capitolul Penitenciarul Ocnele Mari, Dosar 262 /1933)

■ **Gheorghe Gheorghiu-Dej**. Fusese judecat și condamnat de Consiliul de Război al Corpului II de Armată București, în luna august 1933, la 12 ani muncă silnică, pentru activitatea revoluționară comunistă, desfășurată cu prilejul rebeliunii ceferiste din luna februarie 1933. A fost încarcerat la Caransebeș, Jilava și apoi la Arestul Central din Craiova. De aici a fost adus la Ocnele Mari⁸.

■ **Chivu Stoica** (1908-1975) - numele de familie este Chivu, fiind destul de greu de recunoscut dacă nu i se dau ambele nume, mare și mic. De meserie cazangiu, Chivu Stoica a fost un activist de frunte al P.C.R. Va deveni prim-ministru al României (1955-1961), președinte al Consiliului de Stat al R.S.R. (1965-1967), altfel spus șeful statului!; a fost înlocuit în această funcție de către Nicolae Ceaușescu. Pentru participarea sa la greva ceferiștilor din 1933 fusese arestat și condamnat la 12 ani de închisoare. În lagărul de la Tg. Jiu a devenit un colaborator apropiat al lui Gheorghiu-Dej. Acestaj îl considera cel mai bun prieten al său. Chivu îi e aproape mai bine de 11 ani, prin toate închisorile și lagărele prin care viitorul dictator va fi închis. Chivu Stoica a cunoscut și el regimurile de detenție din închisorile Ocnele Mari, Aiud, Doftana, Caransebeș, Tg. Jiu, fiind aproape tot timpul însoțitor al lui Dej. Chivu Stoica este, de fapt, alături de „maestrul său”, Gheorghiu-Dej, unul dintre marii perdanți ai momentului Grivița '33, intens eroizat propagandistic în comunism. De fapt, cei doi sunt uitați prin pușcăriile interbelice până în august 1944, în vreme ce Constantin Doncea, Gheorghe Vasilichi și Dumitru Petrescu, greviști din '33 și ei, vor evada din închisoare cu sprijinul rușilor.

■ **Marin Ionescu** (apare și cu numele de Marin Ion). Era unul dintre conducătorii importanți ai grevei ceferiștilor din 1933, de la Atelierul „Grivița” din București. Condamnat inițial la 15 ani, iar după recurs la 12 ani de închisoare. La Ocnele Mari a stat în aceeași perioadă cu Dej și Chivu Stoica.

3) Deținuții sindicaliști socialiști. Pentru anul 1920, în evidența penitenciarului Ocnele Mari există un tabel care nominalizează 53 de deținuți condamnați cu ocazia grevei generale din acel an, cu un scurt istoric al desfășurării grevei generale. O situație interesantă o întâlnim în 1922. Mai mulți deținuți politici aflați în detenția penitenciarului solicită directorului închisorii ca suma de 1000 lei, trimisă de „Uniunea minerilor din industria minieră din România”, cu sediul la Cluj, să fie repartizată la 10 deținuți (Georg Mogoș, Vasile Sîrbu, Ferenz Sabe, Alexandru Floca, Iane Avram, Imre Laszo, Sigismund Chirali, Andras Nagy, Ioan Macai, Ștefan Krneta). O scurtă prezentare. Industria minieră a fost destul de repede sindicalizată după anul 1918. Înființată în primăvara anului 1919 la Sibiu, unde era și sediul guvernului provizoriu al Ardealului, Uniunea minerilor a trăit 15 ani de luptă și a adus foloase extraordinar de mari membrilor ei din toate sindicatele afiliate. Membrii lor erau ajutamați, chiar dacă erau în închisoare. În această situație, un rol important l-a jucat Eftimie Gherman (1894-1980), liderul minerilor din acea vreme. El a fost principalul organizator pe zona minieră a lanțului de greve care au marcat România în perioada de tranziție de după război (pentru greva generală din octombrie 1920 fiind și arestat), dar și principalul apărător al drepturilor minerilor. Grație acestui lucru, a fost ales deputat P.S.D. de

⁸ Bosomitu, Burcea 2012, p. 31-50.

Caraș-Severin la alegerile din mai 1920, reușind să-și reînnoiască mandatul de fiecare dată până în 1939 inclusiv. Adevărul este că Partidul Social Democrat a rezonat în interbelic cu sindicatele „roșii”. Mai trebuie spus și faptul că în cadrul luptei interne din Partidul Socialist, Gherman s-a opus aderării la Internaționala a III-a. Astfel, s-a retras din partid și a participat la crearea Federației Partidelor Socialiste din România (Partidul Social Democrat din 1927), fiind ales în Comitetul Executiv (1921-1936) și devenind în același timp și membru al primului grup parlamentar social-democrat. Deputatul Eftimie Gherman a îndeplinit, între 1923-1940, și funcția de secretar general al Uniunii lucrătorilor din industria minieră din România. În această calitate, în 1926 devine membru fondator al Internaționalei Muncitorilor Minerii.⁹ Minerii se organizaseră foarte bine și se ajutau între ei. Este și cazul cu cei 10 deținuți mineri de la penitenciarul din Ocele Mari.

Cât de rău era tratamentul deținuților?

Munca de ocnaș și câteva... răzvrățiri

În ce fel de condiții munceau ocnașii? Grele. Coborau sub pământ, de cele mai multe ori desculți, și spărgeau peretele de sare, la lumina lumânărilor, cu târnăcopul, fiecare tăietor având o normă de 10-15 blocuri de sare pe zi. Cât de adânc coborau în măruntăile pământului? Până pe la 100-120 de metri. Exista însă permanent pericolul ca mina să se surpe. Iar la suprafață îi aștepta celula cu paturi suprapuse, unde respirau chinuit circa 40 de suflete. Unii dintre ei trebuia să doarmă direct pe cimentul rece. Respirau mirosul greu de transpirație și de fecale, mâncau arpacaș și supe în care pluteau zgârciuri și tot felul de ligamente. Această viață nu era ușoară deloc. De fapt, toți ocnașii știau că au fost aduși acolo ca să moară. Penitenciarul era chiar definit ca „închisoare de muncă silnică cu regim salinar”. De aceea aveau loc dese răzvrățiri. Majoritatea erau prin greva foamei. În fond, deținuții nu avea nimic de pierdut.

În 1920, deținutul Mihail Gheorghiu-Bujor adresează directorului închisorii o scrisoare (publicată în ziarul *Socialismul* din 8 octombrie): *De la 29 mai, de când mă găsesc la Ocele Mari, am căutat să țin socoteală de împrejurările în care mă găsesc...În tot acest timp nu mi s-a putut aduce nici o învinuire. Înăsprirea regimului meu, care urmează acestei bune purtări, este cu atât mai nedreaptă... A fi supus rigorilor regimului comun, asupra muncii din salină, face a mi se ruina cu totul șubrezenia sănătății*¹⁰.

În februarie 1922, o altă serie de deținuți politici s-au baricadat la intrarea închisorii cerând să negocieze doar cu directorul închisorii. Ministrul justiției a delegat pe subdirectorul închisorii să facă cercetarea cuvenită.¹¹ Probabil, directorul închisorii (al cărui nume, deocamdată, nu îl știm) își dăduse demisia. În locul lui vine însă căpitanul Gheorghe A. Bojenescu, a cărui participare la primul război mondial fusese meritorie. El chiar vrea să îmbunătățească viața deținuților. Face dese adrese Directorului General al închisorilor, iar în 1924 adresează chiar un

⁹ Boboc 2010.

¹⁰ Marinou 2006, p. 127.

¹¹ *Socialismul*, anul XVI, nr. 130, 15 martie 1922, p. 1.

memoriu extins numit *Doi ani în serviciul închisorilor*, în care descrie amănunțit activitatea sa în fruntea penitenciarului de la Ocnele Mari. A fost însă demis și înlocuit cu o persoană mai fermă, Ion Mărgărit.

În 8 decembrie 1926, „cei nouă de la Tatar-Bunar” s-au răzvrătit, sub conducerea lui Iustin Batișcev, refuzând să facă corvezile zilnice: căratul lemnului pentru încălzirea dormitoarelor, facerea curățeniei în curtea închisorii și la dormitoare. De asemenea, răzvrățiții îi înjurau pe gardieni în limba rusă. Cu ajutorul condamnatului Vasile Untu, care știa limba rusă, directorul închisorii, Ion Mărgărit, a stat de vorbă cu aceștia, dar datorită îndârjirii lui Batișcev toți cei 8 și-au menținut cererile: să fie separați de deținuții de drept comun, să li se îmbunătățească hrana și, eventual, să fie plătiți pentru munca în salină. *Statul român, care ne-a condamnat pe nedrept, este dator să ne întrețină! Iar noi nu suntem obligați să muncim, întrucât, la alte închisori pe unde am fost nu am muncit!* vocifera foarte vocal Iustin Batișcev. Aceleași cereri au fost expuse și inginerului Neculai. I. Mănescu, subdirectorul salinei, care venise să se intereseze de cauzele ce determinau netrimiteră numărului întreg de condamnați pentru munca salinară. Pentru ca acest „început de rezistență” să nu se generalizeze, directorul i-a izolat pe cei nouă iar Batișcev și Alex Azarenko, cei mai periculoși dintre ei, au fost legați cu fiare la picioare și mâini. Dar cei doi au intrat în greva foamei, cerând, în afara celor solicitate inițial, broșuri și ziare în limba rusă, posibilitatea de a-și păstra hainele lor și permisiunea de a putea să își gătească separat. Directorul a anunțat medicul penitenciarului, numit Snapie, dar nu a îndeplinit cererilor agitatorilor bolșevici. Unul dintre cei răzvrățiți, Timofei Galicenko, primea trament deoarece suferea de otită supurată. După două săptămâni de grevă a foamei și după refuzul repetat de a participa la munca în salină, cei nouă au fost mutați, pe 21 decembrie 1926 (deci după 2 săptămâni de greva foamei) la închisoarea Doftana¹².

Despre starea grea de detenție de la Ocnele Mari s-au interesat atât opinia publică din România (de exemplu, în 1 martie 1929, doctorandul Grigore B. Ștefănescu face o vizită de documentare la penitenciar, necesară tezei sale de doctorat), dar și din străinătate (la 25 mai 1929, penitenciarul este vizitat și de o delegație franceză, cu scopul documentării). Este drept, regimul de detenție fusese drastic revizuit după o tentativă de evadare care avusese loc în iulie 1928. Acum garda militară a fost înlocuită cu o companie de gardieni, special creată pentru prevenirea unor astfel de acțiuni¹³. Tentative de evadare aveau loc aproape permanent, deoarece salina putea fi vizitată, asta în timp ce condamnații munceau ...printre vizitatori. Uneori, conducerea închisorii face chiar gesturi „înduioșătoare”. Nu spunem aici de permanenta campanie de alfabetizare a deținuților neștiutori de carte în care se găsea penitenciarul. Ci despre altceva. La 10 septembrie 1929, conducerea închisorii trimite Congresului Internațional de Drept Penal care se desfășura la București o serie de obiecte artizanale create de

¹² D.J.V.A.N. fond personal *Sorin Oane*, dosarul „Mișcarea muncitorească 1919-1943”, np. (a se vedea capitolul Penitenciarul Ocnele Mari, anul 1926, p. 1).

¹³ D.J.V.A.N. fond personal *Sorin Oane*, dosarul „Mișcarea muncitorească 1919-1943”, np. (a se vedea capitolul Penitenciarul Ocnele Mari, anul 1926, p. 1); fisele prof. dr. Gheorghe Dumitrașcu, apud D.J.V.A.N. fond *Primăria Drăgășani*, dos. 131 / 1928, np.

deținuții penitenciarului, cu scopul, evident propagandistic, de a dovedi că la Ocnele Mari nu era o închisoare de exterminare ci, mai curând, una de ...reeducare (!). Ce se întâmplase de fapt? În 1924, luase ființă Asociația Internațională de Drept Penal (A.I.D.P.) - cu sediul la Paris (în locul Uniunii Internaționale de Drept Penal, fondată în 1889 și desființată în anul 1914). A.I.D.P. organiza periodic (din cinci în cinci ani) congrese internaționale cu juriștii care se ocupau de studierea și aplicarea dreptului penal, în țările membre. În 1929 are loc un al doilea congres, după cel de înființare de la Paris, el fiind la București. Acesta fusese și motivul vizitei delegației franceze la penitenciarul din Ocnele Mari, în mai 1929.

În lunile aprilie-mai 1931, Mihai Snegur și Ignat Salopa, cu care s-a asociat și bolșevicul Lavrenti Policarp, au sfidat multe săptămâni ordinea și disciplina penitenciarului. Cei trei refuzau să meargă la muncă în salină, îndemnând și pe ceilalți să facă la fel. Conducerea penitenciarului a aplicat măsurile dure impuse de regulament, punându-le mâinile și picioarele în fiare, dar cei trei au rezistat, ba mai mult: *numiți, în fiecare zi, dimineața și seara, cântă Internaționala, iar în timpul zilei împart manifeste scrise de mână, îndemnând la revoltă și nesupunere*¹⁴. Directorul cere superiorilor săi mutarea celor trei într-un penitenciar celular de strictă izolare. Pe 9 mai 1931 (la o lună de la începutul răzvrătirii celor trei), Direcția Generală a Penitenciarelor îi aduce pe răsculații de la Ocnele Mari (Snegur, Salopa, Policarp, dar și pe alții care s-au solidarizat cu aceștia, ex. Constantin Nicula, Petre Siritinovici, Ștefan Popescu și Dinu Zamfir) la București, unde au fost pedepsiți cu 3 luni de celulă, cu fiare la mâini și picioare și post de două ori pe săptămână cu pâine și apă.

Pe 13 mai 1936, 18 deținuți comuniști (din 33 înregistrați), printre care și Chivu Stoica, declanșează o acțiune de protest prin greva foamei, revendicările lor fiind aceleași dintotdeauna: permisiunea de a citi ziare politice, îmbunătățirea hranei, permisiunea de a primi zilnic corespondența etc. În final, toți greviștii au renunțat la forma lor extremă de protest. Este drept, ei tot au obținut ceva, și anume adjudecarea ... „peculului disponibil”.

Câteva cuvinte despre „peculul disponibil”. Termenul de pecul este incorect, el fiind „adaptat” de administrația penitenciarului după cuvântul „peculiu” = sumă de bani primită de un condamnat pentru munca prestată în timpul detenției. „Peculul disponibil” era deci suma de bani de care puteau dispune deținuții pentru munca efectuată în penitenciar. Este drept, penitenciarul a obținut, în toată perioada interbelică, venituri importante din comercializarea lucrurilor confecționate de deținuți. O parte din bani erau folosiți pentru diferite acțiuni filantropice: ridicarea Monumentului eroilor de la Brezoi (cum a fost cazul în octombrie 1923), donații în bani către Societatea studenților „Lumina” din Brezoi (1923), finanțarea cu hrană și cazarea unor grupuri de elevi (de ex. grupa de 40 de fete și 6 profesori de la Școala secundară de fete de la Corabia, care făcea o excursie pe valea Oltului, în iunie 1923). Din 1936, peculul disponibil este lăsat în întregime deținuților. Procedura era simplă. Un deținut făcea o cerere directorului penitenciarului pentru acordarea peculului, în numele tuturor celor îndreptățiți. Iată situațiile găsite în documente, cu „peculul disponibil”, pentru anii:

¹⁴ D.J.V.A.N., fond personal *Sorin Oane*, dosarul „Mișcarea muncitorească 1919-1943”, np. (a se vedea capitolul Penitenciarul Ocnele Mari, anul 1931 (dosar 209).

■ 1935

- Mai – Răducan Gogoășe și alți 196 primesc suma de 28.341,56 lei;
- Iunie – Vasile Prepeliță și alți 215 primesc suma de 34.766,14 lei;
- Iulie – Vasile Mureșan și alți 208 primesc suma de 36.673,90 lei;
- August – Constantin Angelescu și alți 267 primesc suma de 59.175,23 lei;
- Septembrie – Ioan Apostolide și alți 268 primesc suma de 64.101 lei;
- Octombrie – Gheorghe Gheorghiu (Dej) și alți 255 primesc suma de 54.004 lei;
- Noiembrie – Ioan C. Vilcu și alți 235 primesc suma 50.005,29 lei;
- Decembrie – Constantin Angelescu și alți 234 primesc suma de 50.282,48 lei;

■ 1936

- Martie – Ilarion Mardare și alți 218 primesc suma de 42.721,86 lei;
- Aprilie – Chivu Stoica și alți 229 primesc suma de 51.065,70 lei;
- Mai – Haralambie Ignat și alți 176 primesc suma de 35.575,17 lei. În aceeași lună, șase dintre deținuți (Ion Constantin, Ilie Hagi, Chivu Stoica, Boris Cuharschi, Constantin Angelescu și Gheorghe Gheorghiu (Dej) cheltuiesc din acest fond 12.176 lei pentru procurarea de materiale diferite (sherlak alb și obișnuit, spirt denaturat, balamale, cârlige, glaspapir, cuie etc);
- Iunie – Alexandru Ivanovici și alți 242 primesc suma de 47.634,64 lei. În această lună 8 deținuți (Chivu Stoica, Dej, Constantin Angelescu, Ion Constantin, Nicolae Volosin, Lincan Sotov, Marin Baltă și Vasile Chiochei) cheltuiesc 24.046 lei cu materiale diferite pentru cele necesare atelierului din penitenciar.

O altă explicație a acestei situații de „generozitate” din partea conducerii penitenciarului? Directorul era un simpatizant al cauzei deținuților. Suferise și el, ca bugetar, de „curbele de sacrificiu” din anii precedenți, când salariul său fusese redus cu aproape jumătate. Avea deci și motive materiale, nu doar ideologice, de a-i simpatiza pe comuniști.

O poveste de penitenciar cu Gheorghiu-Dej¹⁵. Dej a fost adus la Ocnele Mari după celebra evadare a trei dintre liderii ceferiștilor și petroliștilor participanți la grevele din 1933, care a avut loc la Craiova pe 3 ianuarie 1935. Cei trei erau: Constantin Doncea, Dumitru Petrescu (ceferiști, condamnați, inițial, la muncă silnică pe viață, iar după rejudecarea procesului, în 1934, la câte 15 ani de muncă silnică) și Gheorghe Vasilichi (petrolist, condamnat, inițial, la 20 de ani de muncă silnică, apoi la 12 ani). Siguranța a făcut percheziții severe la locuințele tuturor celor care aveau legături cu evadații. În 16 februarie 1935, cu ocazia unei percheziții efectuate de Siguranță la locuința comunistului Petre Isăcescu din Galați, s-au descoperit două scrisori trimise acestuia de la Arestul Central din Craiova, în zilele de 16 noiembrie și 20 decembrie 1934, de către Gheorghe

¹⁵ D.J.V.A.N., fond personal *Sorin Oane*, dosarul „Mișcarea muncitorească 1919-1943”, np., (a se vedea capitolul „Penitenciarul Ocnele Mari”, anul 1935-1936 et passim). Toate informațiile din acest subcapitol provin din sursa indicată.

Gheorghiu-Dej. Asta dovedea „ușurința” cu care deținuții comunicau cu exteriorul. Regimul de detenție a fost imediat înăsprit iar Dej și Chivu Stoica au fost aduși la Ocnele Mari. Siguranța se temea că cei doi ar fi fost și ei pe lista celor care urmau să evadeze, de altfel, lucru perfect adevărat. Chiar a existat intenția asta dar cei din conducerea partidului comunist i-au preferat pe cei trei amintiți mai înainte. La 6 septembrie 1936, 11 deținuți de la Ocnele Mari, printre care Dej, Alex Simion, Vasile Mureșan, N. Dumitrescu și Gheorghe Mandache părăsesc penitenciarul pentru a fi judecați în procesul ce începuse la Galați în legătură cu evadarea celor trei frunțași ai grevelor din 1933. Nu s-a putut dovedi nici o legătură între evadați și cei de la penitenciarul Ocnele Mari, așa că aceștia au fost readuși la închisoarea de unde plecaseră. Directorul penitenciarului, nu doar că nu i-a supus pe cei doi deținuți importanți (chiar și la acea vreme, asta datorită presei care făcuse din cei doi adevărați eroi ai clasei muncitoare!) Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica, la corvezile la care erau supuși deținuții de drept comun, ba chiar a permis apariția în penitenciar a unui adevărat atelier. Majoritatea deținuților comuniști erau muncitori, cunoscând meserii care le puteau aduce venituri în bani. Așadar, aceștia erau lăsați să lucreze obiecte artizanale (casete, piese de șah, tabachere, port-țigarete, table, coșuri de rafie, tăvi etc) care erau apoi vândute. Însă, în urma unei percheziții ordonate de Siguranță, probabil în iulie 1936 (căci după luna iunie nu mai există procese verbale cu acordarea acestor pecunii disponibile), în celulele deținuților s-au găsit aceste obiecte, interzise însă de regulamentele de ordine interioară. Câteva săptămâni mai târziu, comuniștii de aici au fost transferați la Aiud și supuși unui regim de detenție foarte strict. Mandatul de transfer al lui Gheorghiu-Dej, de la Ocnele Mari la Aiud, emis de Consiliul de Război al Corpului 4 Armată este din 12 septembrie 1936.

Mai exista însă un motiv pentru care s-a întâmplat asta? Sigur, surplusul de bani era folosit pentru a cumpăra alimente și cele necesare traiului pentru condamnați, dar o parte era donat organizațiilor comuniste de într-ajutorare sau, și mai grav, luau drumul Moscovei pentru finanțarea Cominternului, prin intermediul asociației „Ajutorul Roșu”. Ce era această organizație?

Câteva cuvinte despre „Ajutorul Roșu”. Oficial, organizația Ajutorul Roșu trebuia să sprijine material comuniștii aflați în închisori și familiile acestora. Neoficial, prin intermediul acestei structuri, U.R.S.S. ajuta financiar mișcarea comunistă. Organizația a cunoscut câteva momente importante:

- **1922**, noiembrie: „Ajutorul Roșu” a luat ființă la nivel internațional. La acea dată existau și alte organisme cu scopuri similare: „Crucea Roșie Socialistă”, „Comitetul de Ajutorare de pe lângă Comisia Generală a Sindicatelor”, „Cercurile femeilor muncitoare” sau „Prietenii naturii”.
- **1924**, 24 august : noul Comitet Central al P.C.R., ales la Congresul al III-lea, a decis în prima ședință plenară înființarea de organizații ale „Ajutorului Roșu” în diverse localități. Gh. M. Vasilescu a devenit lider al Comisiei Centrale a Ajutorului Roșu cu sediul la București. Vasilescu a reprezentat acest organism până în iunie 1925. Ulterior, de respectivul organism au răspuns: Constantin Agiu, Elena Filipovici, Maria Fișer, Foriș Loty, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Vasile Luca, Mihai Roller s.a. Ajutorul Roșu urma să aibă un Comitet Central, comitete regionale, raionale și locale, dar și membri permanenți care trebuiau să cunoască statutul organizației și să plătească cotizații lunare. O

parte din fondurile strânse în țară erau cedate Ajutorului Roșu Internațional. La rândul său, organizația internațională urma să susțină financiar și moral organizațiile naționale. În 1924, odată cu scoaterea în afara legii a Partidului Comunist, și Ajutorul Roșu a împărțit aceeași soartă. În decembrie 1924, numeroși activiști din București dar și din provincie au fost arestați.

- **1925**, s-a urmărit lărgirea bazei organizatorice ilegale a organizației și mutarea centrului de greutate în mediul muncitoresc. Interdependența dintre Ajutorul Roșu, organizație ilegală, și comitetele legale din fabrici o găsim precizată chiar în documentele organizației. Astfel că: *"Ele (organizațiile legale) îndeplinesc sarcinile parțiale ale organizației, dar nu trebuie să devină niște organe independente, nici paralele cu MOPR"* (reprezintă inițialele Ajutorului Roșu în limba rusă).
- **1929**, izbucnesc lupte fracționiste în cadrul Partidului Comunist din România. Conducerea Ajutorului Roșu a fost divizată în două. Au ființat în același timp două conduceri paralele, care își țineau propriile ședințe. Astfel, în rândul organizațiilor locale a domnit confuzia și acest lucru s-a răsfrânt și asupra rezultatelor acțiunilor lor. Ca urmare a evenimentelor de la Lupeni, acțiunile Ajutorului Roșu s-au intensificat. S-a creat în București un comitet de ajutorare special coordonat de Alexandru Dobrogeanu-Gherea alături de alți membri importanți din organizație. Au fost colectați 80.000 lei, care au fost ulterior împărțiți familiilor muncitorilor participanți la evenimente. La această acțiune a participat și Ajutorul Roșu Internațional, care a trimis în România aproximativ 100.000 lei. Ajutorul Roșu a popularizat intens situația celor 82 de deținuți politici aflați la Doftana. În același timp, se punea problema avocaților care apărau deținuții politici în instanță. Din primele documente ale Ajutorului Roșu rezultă că a existat un birou juridic compus din M. Cruceanu, C. Paraschivescu și Eliad Romanul. Sumele plătite avocaților erau destul de mari. Astfel, doar în perioada ianuarie-martie 1925 au fost cheltuiți pe avocați 100.000 lei. Au fost unele cazuri în care au fost aduși avocați străini. Apărarea militanților comuniști era legată și de încercarea comuniștilor de a legaliza Partidul Comunist, încercare eșuată. Odată cu venirea la putere în Germania a lui Hitler (1933), Ajutorul Roșu a primit noi sarcini. Discursul antifascist a fost tot mai des întâlnit. El a fost adoptat tot la presiunea Ajutorului Roșu Internațional, acțiunile fiind coordonate de comitetul antifascist francez condus de Henry Barbusse.

La Râmnicu Vâlcea, Ajutorul Roșu a fost înființat în 1924, responsabil fiind Ion Tufaru, ajutat de Badea Marinescu și Petre Chirtop. Din partea femeilor a răspuns Ana Niculescu. Asociația și-a extins activitatea cu două filiale la Brezoi și Ocnele Mari. La sfârșitul anului totul era însă încheiat. Totuși, în decembrie 1928, penitenciarul Ocnele Mari era înștiințat de Ministerul de Interne că trebuie să monitorizeze activitatea persoanelor din afară care aveau legături cu Ajutorul Roșu și, în special, a comuniștilor cunoscuți ca fiind însărcinați cu această activitate: Tibor Polgar din Cluj, Samuel Mayer, originar din Brăila, Andreas Hrisch, originar din Brașov, Ștefan Manuel, și el din Ardeal, și cunoscutul agitator ungur Bella Vago. Conducerea penitenciarului trebuia să monitorizeze această situație.

BIBLIOGRAFIE

Tamaș 1994 – Corneliu Tamaș, *Istorie la Ocnele Mari*, în *Magazin istoric*, nr. 2/1994, p.75-77.

Bosomitu, Burcea 2012 – Ștefan Bosomitu, Mihai Burcea, *Spectrele lui Dej. Incursiuni în biografia și regimul unui dictator*, Editura Polirom, Iași, 2012.

Boboc 2010 – Marian Boboc, *Istории insolite ale presei de pe Jiuri (IX). Cine au fost tovarășii ortaci redactori-responsabili ai „Minerului”*, în *Ziarul Văii Jiului*, ediție online, 24.11 2010, <http://www.zvj.ro/articole-589-Istории+insolite+ale+presei+de+pe+Jiuri++IX+++Am+aflat+++Cine+au+fost+tovar++++ii+ortaci+redactori+r.html>

Marinoiu 2006 – Costea Marinoiu, *Civilizația sării. Copăcel la 510 ani*, Editura Offsetcolor, Rm. Vâlcea, 2006.

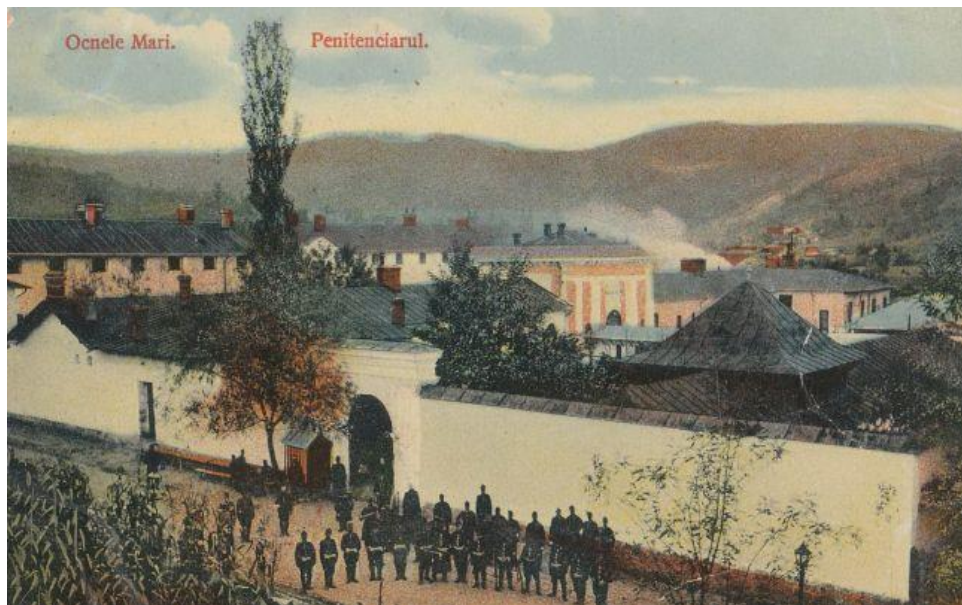

Fig. 1 - Penitenciarul Ocnele Mari în perioada interbelică